

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่ประเทศไทยพยายามเร่งพัฒนาประเทศให้ก้าวทันต่อกระแสความเจริญเติบโตของโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมมากมายทั้งในด้านบวกและด้านลบ แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอันถือเป็นปัญหาหลักก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมานั้นคือปัญหาเศรษฐกิจ จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการขยายของปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรม การแพร่ระบาดของสารเสพติดในหมู่นักเรียนนักศึกษาอย่างรุนแรงและมีการฆ่าตัวตายในหมู่นักเรียน นักศึกษา (วิทยากร เชียงกูล, 2542) อันเนื่องมาจากการที่บุคคลเกิดความเครียดทางออกให้กับตนเองไม่ได้ ขาดการเตรียมความพร้อมในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะมุ่งแต่พัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมิได้มีการพัฒนาคน

ดังนั้นการพัฒนาค้นต้องเริ่มที่การศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการตามความเหมาะสม ซึ่งต้องบูรณาการทั้งความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยต้องมีการพัฒนาเยาวชนของชาติให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเน้นให้มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และได้มีการพัฒนากระบวนการสอนแนวใหม่เข้ามาบูรณาการในระบบการศึกษา นั่นคือกระบวนการสอนทักษะชีวิต เพื่อพัฒนาเยาวชนและเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชนเสมือนหนึ่งการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ร่างกาย (กำไลรัตน์ เย็นสุจิตร์, 2540) ในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาทางเพศ ปัญหาสารเสพติด ปัญหาค่านิยมการบริโภค เป็นต้น ซึ่งเป็นที่คาดหวังกันว่าผู้ที่มีทักษะชีวิตนั้นจะสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ให้กับตนเองและสังคม ทั้งยังมีระบบการคิดที่มีเหตุผล สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจัดการกับอารมณ์และความเครียดได้ (คารณี นันทาวรานุช, 2542)

ทักษะชีวิต (life skills) เป็นความสามารถทางจิตสังคมของบุคคลอันเป็นความสามารถในการที่บุคคลจะเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นความสามารถของบุคคลที่ช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดี และสามารถที่จะปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสมในขณะที่ต้องเผชิญสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ความสามารถทางจิตสังคมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และการดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (WHO, 1994 ; 1997: 1)

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) ได้กล่าวว่า ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมที่เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ในการเผชิญกับสิ่งที่ท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะชีวิตหลัก (core life skills) 10 ประการ คือ การตัดสินใจ (decision making) การแก้ปัญหา (problem solving) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (creative thinking) ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (critical thinking) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (effective communications) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (interpersonal relationship skills) ความตระหนักในตน (self awareness) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (empathy) การจัดการเกี่ยวกับอารมณ์ (coping with emotion) และการจัดการเกี่ยวกับความเครียด (coping with stress) (WHO, 1994: 1-3 ; 1997)

สำหรับแนวคิดในการสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในประเทศไทยนั้น ได้มีการร่วมมือกันหลายหน่วยงานเพื่อสร้างทักษะชีวิตให้กับนักเรียน โดยหน่วยงานหลักที่สำคัญก็คือกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายทักษะชีวิตไปยังหน่วยงานส่วนต่าง ๆ ของกระทรวง อาทิเช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้ได้นำกระบวนการทักษะชีวิตไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เยาวชนมีทักษะชีวิตสำหรับแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสารเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษานั้นมีสถานการณ์ที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้สรุปว่า มีการแพร่ระบาดของยาบ้าในกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มมากขึ้น สาเหตุของการใช้สารเสพติดเพื่อความสนุกสนานซึ่งสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเกิดขึ้นของแหล่งบันเทิงและอบายมุขรูปแบบต่าง ๆ จากผลการสำรวจเพื่อประมาณการจำนวนนักเรียนนักศึกษาที่ใช้สารเสพติดซึ่งสำรวจนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงระดับปริญญาตรี ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย จำนวน 5,365,942 คน จากสถานศึกษา 1,020 แห่ง ในพื้นที่ 32 จังหวัดเป้าหมาย พบว่า ในกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จำนวน 663,290 คน ซึ่งจำแนกตามระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 34.2 ระดับ ปวช.และมัธยมปลาย ร้อยละ 26 และ

ร้อยละ 24 ตามลำดับ (สำนักนายกรัฐมนตรื, 2542) กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายสำคัญและเร่งด่วนในการดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษา มีการจัดทำแผนป้องกันสารเสพติดของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเน้นพัฒนากระบวนการเรียนการสอนครบวงจร เน้นการฝึกทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับเยาวชน (สำนักนายกรัฐมนตรื, 2542) หน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้นำกระบวนการสอนทักษะชีวิตเข้าไปสอนให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเพศสัมพันธ์ เอดส์ และสารเสพติด

องค์การอนามัยโลก (WHO) ให้ความเห็นว่าการสอนทักษะชีวิตจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิต ซึ่งการสอนทักษะชีวิตเป็นยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับเยาวชนดังนี้ คือ (1) เป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นในการต่อสู้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (2) เป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมสุขภาพและสุขภาพจิตที่ดี และการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล และ (3) เป็นยุทธศาสตร์ในการป้องกันเยาวชนตั้งแต่เริ่มแรกมิให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในอนาคต (WHO, 1994: 6)

ดังนั้นการสอนทักษะชีวิตสำหรับประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของทักษะชีวิตเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ โดยกรมสุขภาพจิตได้เพิ่มองค์ประกอบขึ้นอีก 2 องค์ประกอบ คือ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์เป็นองค์ประกอบร่วมและเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบ ดังนั้นองค์ประกอบทักษะชีวิตของกรมสุขภาพจิตจึงได้แก่ (1) ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (critical thinking) (2) ความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) (3) ความตระหนักรู้ในตน (self awareness) (4) ความเห็นใจผู้อื่น (empathy) (5) ความภูมิใจในตนเอง (self esteem) (6) ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) (7) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (interpersonal relationship and communication skill) (8) ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา (decision making and problem solving skill) และ (9) ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด (coping with emotion and stress skill) (กรมสุขภาพจิต, 2541)

การสอนทักษะชีวิตเป็นที่นิยมใช้ในการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและส่งเสริมสุขภาพซึ่งเห็นได้จากการมีโปรแกรมทักษะชีวิตเกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น โปรแกรมการป้องกันการใช้ยาที่ไม่ถูกต้อง (Botvin et al., 1980, 1984; Pentz, 1983 อ้างถึงใน WHO, 1994) การป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (Zabin et al., 1986; Schinke, 1984 อ้างถึงใน WHO, 1994) การส่งเสริมเยาวชนปัญญา (Gonzalez, 1990 อ้างถึงใน WHO, 1994) การป้องกันการใช้ความรุนแรง (Olweus, 1990 อ้างถึงใน WHO, 1994) การป้องกันโรคเอดส์ (WHO, 1994) และจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับทักษะชีวิตจะมีการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับบุหรี่ ยาบ้า สารระเหย สารเสพติด (Thomson, 1993; ฌัฐพงศ์ พุดกล้า, 2540; พิสมัย สุขอมรัตน์, 2540; พิมพ์ใจ บุญยัง, 2540;

นวนันท์ กิจทวี, 2541; ชลชัย ทศกุลณี, 2542) และประเด็นที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และเอดส์ (Lawrence et.,al, 1994; รัตนา ดอกแก้ว, 2539; สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน, 2540; คชภู เจริญสุข, 2540; พิชัย ไทยอุดม, 2540; ปรีชา แจ่มวิถิต, 2540; นรลัทยณ์ เอื้อกิจ, 2541) ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้เป็นการวิจัยในด้านการพัฒนาโปรแกรมการสอนทักษะชีวิต และในงานวิจัยเหล่านี้ได้มีการศึกษาองค์ประกอบของทักษะชีวิตบางองค์ประกอบเท่านั้น ไม่ได้มีการศึกษาองค์ประกอบของทักษะชีวิตทั้งหมด นอกจากนั้นแล้วเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลนักเรียนหลังจากได้รับการสอนตามโปรแกรมทักษะชีวิตยังไม่ได้มีการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือให้ได้มาตรฐาน ตลอดจนยังไม่ได้มีการศึกษาว่ามีเครื่องมือใดบ้างที่สามารถวัดทักษะชีวิตของนักเรียนได้ และเครื่องมือนี้ต้องสามารถวัดได้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของทักษะชีวิต

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งนักเรียนในวัยนี้เป็นช่วงวัยรุ่นทำให้มีพฤติกรรมที่เสี่ยงก่อให้เกิดปัญหาในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรพัฒนาเครื่องมือสำหรับวัดทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อที่ครูจะได้รู้จักนักเรียนของตนและพัฒนาความสามารถของนักเรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างของแต่ละคน พร้อมทั้งช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน และเสริมสร้างทักษะชีวิตได้มากยิ่งขึ้น (ศึกษานิเทศก์, 2544)

สำหรับเครื่องมือที่ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้ประเมินทักษะชีวิตนั้นเป็นลักษณะแบบสอบเอ็มอีคิว หรือแบบสอบอัตนัยประยุกต์ (modified essay question) ซึ่งเป็นแบบสอบที่ใช้กันมากในการคัดเลือกนักศึกษาแพทย์โดยใช้วัดการคิดวิเคราะห์ระดับสูง สำหรับในสาขาการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนยังไม่ปรากฏว่ามีการนำแบบสอบเอ็มอีคิว ไปใช้อย่างจริงจังในการวัดผลการศึกษาหรือใช้ในการเรียนการสอน แบบสอบเอ็มอีคิวเป็นแบบสอบที่มีโครงสร้างของคำถามเรียงตามลำดับเหตุการณ์ (serial structured-question test) ในแต่ละหน้า และจะให้ข้อมูลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แล้วแทรกด้วยคำถามเป็นระยะ ๆ ผู้ตอบต้องใช้ข้อมูลที่กำหนดให้ในการตัดสินใจตอบคำถามอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้ตอบไม่สามารถเปิดไปดูข้อมูลหน้าถัดไป หรือย้อนกลับไปแก้ไขคำตอบได้ ซึ่งแบบสอบเอ็มอีควินั้นนอกจากจะวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้ตอบแล้ว ยังสามารถใช้ตรวจสอบเจตคติ และใช้ในการวินิจฉัยเพื่อที่จะซ่อมเสริมผู้ตอบได้ด้วย (พวงแก้ว ปุณยกนก, 2532)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างและพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิตโดยการประยุกต์รูปแบบของแบบสอบเอ็มอีคิว ในการวัดทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ว่ามีความสามารถในการปรับตัวได้มากน้อยเพียงใดเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน และเพื่อที่ครูผู้สอนจะได้รู้จักนักเรียนของตน และสามารถดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าแบบสอบเอ็มอีคิวนอกจากจะประเมินความสามารถของนักเรียนแล้วยังสามารถที่จะวินิจฉัยข้อบกพร่องของนักเรียน เพื่อที่จะได้ซ่อมเสริมกันต่อไป และ

ยังเป็นการทำให้ผู้สอบเกิดการเรียนรู้ในขณะที่ทำแบบสอบด้วย ซึ่งแบบวัดทักษะชีวิตที่จะพัฒนาขึ้นนี้เป็นการนำเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง (problem based) ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามสถานการณ์ (problem based - learning) รวมทั้งยังมีการวัดและประเมินผลพร้อมกัน ซึ่งทำให้มีการวัดและประเมินผลและเกิดการเรียนรู้ควบคู่กันไป

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทักษะชีวิตตามที่กรมสุขภาพจิตกำหนดขึ้นมา 9 องค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ องค์ประกอบด้านความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทัศนคติในตน ความเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ปัญหา และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด มาพัฒนาเป็นแบบวัดทักษะชีวิต เนื่องจากมีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น โดยตรวจสอบคุณภาพในด้านความเที่ยงและความตรง
3. เพื่อสร้างปกติวิสัยเพศ (sex norm) ของแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2544 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร เป็นประชากรในการศึกษา

แบบวัดทักษะชีวิต ประกอบด้วยองค์ประกอบทักษะชีวิต 9 ด้าน ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทัศนคติในตน ความเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ปัญหา และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด ซึ่งได้พัฒนามาจากแนวคิดทักษะชีวิตของกรมสุขภาพจิต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถที่ประกอบด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะเพื่อที่จะจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

แบบวัดทักษะชีวิต หมายถึง แบบวัดที่มีลักษณะเป็นแบบสอบอัตนัยประยุกต์ (modified essay question) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อวัดทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามองค์ประกอบ 9 ด้าน ของกรมสุขภาพจิต ซึ่งได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ความเห็นใจผู้อื่น ทัศนคติในตน ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม

การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ปัญหา และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการคิดที่หลากหลายของบุคคล เพื่อป้องกันตนเองและสร้างประโยชน์ให้แก่อุทิศบุคคลอื่นได้จากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความคิดสร้างสรรค์

ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการคิดที่ได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบถึงผลที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความคิดวิเคราะห์วิจารณ์

ความตระหนักรู้ในตน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการค้นหาและเข้าใจจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เข้าใจตนเองว่ากำลังทำอะไร รู้สึกอย่างไรและเข้าใจในความแตกต่างของตนจากบุคคลอื่น ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความตระหนักรู้ในตน

ความเห็นใจผู้อื่น หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองในการเข้าใจความรู้สึกของบุคคลอื่นที่กำลังประสบกับความทุกข์ใจในการเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความเห็นใจผู้อื่น

ความภูมิใจในตนเอง หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการยอมรับความสามารถต่อตนเองว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญ และมีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความภูมิใจในตนเอง

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคม และส่งผลให้บุคคลรอบข้างของตนรอดพ้นจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการปฏิเสธผู้ที่มาชักชวนให้ไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดยที่ไม่สร้างความขุ่นใจแก่ผู้ที่มาชักชวน ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร

การตัดสินใจและการแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมอย่างเป็นขั้นตอน ในการเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา

การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความสามารถของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการควบคุม ผ่อนคลาย หลีกเลียงสาเหตุที่ทำให้ขาดสติ พร้อมทั้งเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ ซึ่งวัดได้จากแบบวัดทักษะชีวิตด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด

ความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (internal consistency) หมายถึง ความสอดคล้องภายในของเนื้อหาในแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การสอบเพียงครั้งเดียว คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha)

ความตรงตามเนื้อหา (content validity) หมายถึง ความสอดคล้องระหว่างข้อกระทงในแบบวัดทักษะชีวิตกับองค์ประกอบของการวัดในตารางการวิเคราะห์โครงสร้างของการวัดทักษะชีวิตซึ่งตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านทักษะชีวิตและด้านการวัดและประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ความสอดคล้องของผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบข้อกระทง มากกว่า 0.80 หรือร้อยละ 80

ความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) หมายถึง ความสอดคล้องขององค์ประกอบในแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กับองค์ประกอบที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ ตรวจสอบโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

ความตรงตามสภาพ (concurrent validity) หมายถึง ลักษณะที่แบบวัดสามารถวัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ความตรงตามสภาพ คือ การศึกษาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากแบบวัดทักษะชีวิตกับคะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของผู้สอบโดยครูประจำชั้น

ความเป็นปรนัยในการตรวจ หมายถึง ลักษณะของแบบวัดที่ปราศจากการอคติในการตรวจให้คะแนน ผู้ใดตรวจก็ได้คะแนนตรงกับค่าที่ควรจะเป็น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาความเป็นปรนัยในการตรวจให้คะแนน โดยการที่ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แยกกันตรวจแบบวัดทักษะชีวิตโดยใช้โมเดลคำตอบเป็นเกณฑ์ในการให้คะแนน แล้วนำคะแนนที่ได้จากการตรวจระหว่างผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ สถานการณ์ที่สร้างขึ้นในแต่ละฉบับของแบบสอบเอ็มอีคิวไม่ได้มีการสร้างให้วัดได้ทุกองค์ประกอบ ในการตรวจให้คะแนนในแต่ละองค์ประกอบจึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีคะแนนเท่า ๆ กันทุกองค์ประกอบ ดังนั้นน้ำหนักคะแนนในแต่ละข้อจึงกำหนดเป็นระดับคะแนนที่เท่ากัน (equal interval) คือมีระดับคะแนนเป็น 0, 1, 2 และ 3 คะแนน

2. การวิจัยครั้งนี้มีการสร้างปกติวิสัยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจำแนกเป็นปกติวิสัยสำหรับนักเรียนชาย และปกติวิสัยสำหรับนักเรียนหญิง โดยมีนักเรียนชาย 361 คน นักเรียนหญิง 488 คน การที่จำนวนนักเรียนทั้งชายและหญิงไม่เท่ากันเนื่องจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างได้สุ่มนักเรียนเป็นห้องเรียนจากโรงเรียนที่เป็นสหศึกษา ซึ่งในแต่ละห้องเรียนมีจำนวนนักเรียนชายและนักเรียนจำนวนใกล้เคียงกัน ซึ่งน่าจะเพียงพอสำหรับการตีความในระดับหนึ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แบบวัดทักษะชีวิตที่ครอบคลุม 9 องค์ประกอบตามกรอบแนวคิดของกรมสุขภาพจิตที่มีลักษณะเป็นแบบสอบอัตนัยประยุกต์ (modified essay question) สำหรับวัดทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีคุณภาพด้านความตรงและความเที่ยง
2. มีปกติวิสัยเพศ (sex norm) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานครที่จำแนกตามเพศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อครูที่นำแบบวัดทักษะชีวิตฉบับนี้ไปใช้ครูจะได้ทราบถึงทักษะชีวิตของนักเรียน เมื่อเทียบกับ sex norm ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร เพื่อครูจะได้พัฒนานักเรียนให้มีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นและสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
3. เป็นแนวทางสำหรับครูในโรงเรียนในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิตของนักเรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน บริบทของโรงเรียน ชุมชนและสังคม ตลอดจนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวนักเรียน
4. เป็นตัวอย่างในการนำเสนอแบบสอบเอ็มอีคิวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือสำหรับวัดคุณลักษณะ (trait) ของนักเรียนตามสภาพที่แท้จริงที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการประเมินคุณลักษณะของนักเรียน